

ויגש תשפ"א שלום רב – ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו עוד, ופירש"י: יוסף נראה אל אביו. וגם פירש שיעקב לא נפל על יוסף משום שהיה קורא את שמע. והרמב"ן תמה עליו ולא ידעתי טעם בוירא אליו, כי בידוע שנתראו כאשר נפל על צוארו, וקושית הרמב"ן חזקה היא, אבל בודאי מרש"י אנו רואים שהיה טמון איזה דבר בראייתו, ובאמת אומר יעקב ליוסף: אמותה הפעם אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי, הרי שיש נקודה לראיה, אבל זה תמוה. גם תמוה הוספת התיבות כי עודך חי, דהול"ל אמותה הפעם אחרי ראיתי את פניך, ופשוט שהוא חי כי אחרת איך רואה את פניו, ועיין רמב"ן שמחמת כל הקושיות ביאר באופ"א מרש"י, והיינו שלפי הרמב"ן יוסף "ועל פניו המצנפת כדרך מלכי מצרים לא היה ניכר לאביו וגם אחיו לא הכירוהו" לא היה יכול להראות את עצמו לאביו בכדי שיכירהו, ואז כשהכיר אותו אביו אז בכה יעקב עוד, כלומר כמו שבכה עליו עד היום כשלא ראוהו המשיך לבכות גם היום, וזה הכל היפך ממה שפירש"י, ולדעת רש"י תמוה מאד מה שיוסף הוצרך להראות אל אביו, אבל צריכים לחפש בעד רש"י.

גם יש לתמוה על לשון "כי עודך חי" שמשמע שלא ידע יעקב עד הנה שהוא חי וכאילו לא שייך זה כלל, אבל בודאי אי אפשר לומר שזה אפילו פשוטו של מקרא, שהרי כל השבטים כאשר חזרו מהפגישה האחרונה עם יוסף הרי אמרו לו להדיא עוד יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ מצרים, הרי שהעידו לפניו ובודאי לא חשש שהם משקרים אליו, ואף שכתוב בפסוק ויפג לבו כי לא האמין להם, ולפי פירוש רש"י ורשב"ם משמע שהיה לו ספק אם להאמין להם, שאפשר שהם משקרים, שפירשו לשון "ויפג" מלשון נחלף לבו [ואפשר להוסיף שהרי מוכרח עכשיו ששקרו לו בפעם הראשונה כאשר אמרו זאת מצאתנו הכר נא הכתנת בנך היא אם לא, וא"כ בודאי יש לחושדם בשקר], אבל לק"מ, דמלבד שהרמב"ן חולק בתוקף ע"ז ואומר שזה אינו נכון ולשון ויפג זה לשון שביתה, והיינו שהיתה לו התקפת לב ופסקה נשימתו והיה כמת, וכן פירש רב"ח, אבל אפילו לדעת רש"י ורשב"ם שחשש שמא משקרים הם, אבל עכ"פ לאחר שדברו אליו את כל דברי יוסף הרי אז בודאי האמין להם, שהרי כתוב ויחי רוח יעקב אביהם, וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף כמו שפירש"י שזה היה סימן ביניהם, הרי שבודאי האמין.

ואפילו בלי כל זה צריך לומר בודאות שיעקב ידע כל הזמן שיוסף חי, אבל לא הבין איך זה שייך ומה הוא עושה, וזה מלבד מה שכתב רש"י בפרשת וישב שאין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל

המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי, הרי שהרגיש יעקב משהו בזה שלא נשכח ממנו זכרו של יוסף כל השנים האלו ובהכרח שהוא חי, וגם רואים זה מפליטת פה של יעקב כאשר הסכים להוריד את בנימין ליוסף ואמר וקל שקי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את אחיכם אחר, שפירש"י שרואה"ק נזרקה בו שהכוונה ליוסף, והרמב"ן כתב ע"ז: ונכון הוא, כי נתן דעתו בעת התפלה להתפלל סתם גם על האחר אולי עודנו חי עכ"ל, הרי שבודאי זה היה שייך אצלו, וכן רואים גם מדברי יהודה כאשר נגש אל יוסף בתחלת הפרשה שאומר בשם יעקב "ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי ויצא האחד מאתי ואמר אף טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה", והפסוק סותר את עצמו, שאם אמר שהוא טרף טרף א"כ איך חשב לראותו עד הנה, הרי הוא מת, ומחמת קושיא זו כנראה מפרש האוה"ח שתיבות טרף יטרף אין כוונם שנטרף למות אלא שהוא נרדף [כמו מי ישקט ומי יטרף] ובודאי הוא בחיים אלא שלא ראיתי אותו עד הנה, הרי מכל זה מוכח להדיא שזה היה צד גדול ואולי אפילו באופן ודאי שיוסף חי באיזה מקום בעולם, וא"כ צ"ע להבין מה כוונתו באומר כי עודך חי.

תמהו כל המפרשים על זה שלאחר שיוסף גילה את עצמו הוא אומר העוד אבי חי, שזה לא מובן כלל שהרי האחים אמרו לו כל הזמן שיעקב הוא חי, וכל נאומו הארוך של יהודה הוא על זה שיעקב ימות אם בנימין לא יחזור עמו, ואיך שייך שיאמר העוד אבי חי? והתירוץ הידוע של הבית הלוי ע"פ המדרש הוא שזה לא היתה שאלה שציפה לתשובה, שבודאי ידע יוסף את התשובה שאבי חי, אלא שזה היה התוכחה שהוכיח אותם, שהרי כל מהלכו של יהודה היה שאינו יכול לעמוד בצערו של יעקב אם לא יחזור בנימין, ולכן עכשיו שנתגלה להם הוא הוכיח להם שהם לא התחשבו בצערו של יעקב כאשר הם מכרו אותו, כלומר הטענה שלהם היא לא אמיתית, כי מדוע הם דואגים בדיוק עכשיו על האבא ולא דאגו כאשר מכרו אותו, וזהו מה שאומרים חז"ל שאוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, עיי"ש דברים נפלאים.

מה שתמוה לי על פירוש זה הוא שלכאורה לפי פירושו העוד אבי חי אינו שאלה אלא אמירה, ולפי פשוטן של הכתובים, יוסף שואל שאלה – העוד אבי חי, דלפי פירושו הול"ל אני יוסף והרי אבי חי. גם תמוה לפי"ד הביה"ל דלא דומה טענת יוסף לטענתם, שהרי הם טענו שיעקב אבד את רחל ואת יוסף ולכן אם ימות השלישי זה יהיה מדאי הרבה בשבילו, אבל כשמכרו את יוסף הרי עדיין נשאר לו בנימין, ועיין בזה. גם תמוה, הלא השבטים פסקו שחייב מיתה מדין רודף, ופשוט

שאינן להתחשב בצער האב, שהרי ידעו שיצטער אביהם, אבל מה שלקח את בנימין זה הרי שלא כדין, שפשוט שאין זה אלא עלילה, וא"כ מה המוסר שנתן להם?

אבל העיקר שתמוה לע"ד הוא לומר שעכשיו כאשר החליט יוסף לגלות את עצמו, והגיע השעה שהם צריכים לפייס אחד את השני ולהשלים, שאז יהיה הזמן נכון לומר תוכחה, לכל זמן, אבל עכשיו זה הזמן להגיד שלום עליכם ולא להגיד מוסר, ומה הוא ירויח בזה שהוא סותר את טענתם, הלא הוא כבר מגלה את עצמו, ואדרבה זה היה טעותו מלכתחלה שייסר אותם והם לא קבלו את מוסרו, ובדאי אף שאמרו חז"ל אי לנו מיום הדין אי לנו מיום התוכחה, הכוונה שהתוכחה היתה מובנת מאליה, שמיד שנתוועד להם שהוא יוסף, אז התביישו בגדול, ולא היה צורך ליוסף לומר תוכחה ברגע זה.

גם יש להעיר על לשון ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, דלכאורה לפי דקדוק הלשון הו"ל לומר כי נבהלו ממנו?

וי"ל בכל זה, דהנה הבאנו כבר יסוד גדול וידוע מהגר"ש שוואב [מעין בית השואבה – ויצא] שבא לבאר מדוע אנו מוצאים בתורה שהתורה מספרת על האמהות שהיו יפות תואר, וכן על יוסף כתוב שהיה יפה תואר ויפה מראה, ועל שאול שהיה משכמו ומעלה גבוה מכל העם, דלמה אנו צריכים לידע את זה, הלא שקר החן והבל היופי ולמה לתורה לתאר את זה, וביאר ע"פ הגמ' ב"ב נ"ח א' דשופריה דיעקב אבינו הוא מעין שופריה דאדה"ר, ושופריה דשרה אמנו הוא מעין שופריה דחיה, וביאר שבמחשבת הבריאה מלכתחלה היופי החיצוני שיקף את המצב הרוחני הפנימי ובלשונו "שפנימיות האדם וחיצוניותו היו מתאימות יחד כחטיבה אחת ולא נפרדו זה מזה", והיו יכולים להכיר מדרגת האדם הרוחנית לפי מראהו החיצוני, ולכן אפשר שבעל מוס פסול לעבודה כי במחשבת הבריאה מלכתחלה הפנימיות משתקף בחיצוניות, אלא שלאחר כן השתנה עננו זה ושוב נשתנתה הבריאה מזה ואי אפשר להכיר את האדם ע"י חיצוניותו, אבל שופריה דיעקב אבינו היה מעין שופריה דאדה"ר קודם החטא, שאז היה היופי היותר גדול ששייך משום שהיה בלא חטא, כן היה שופריה של יעקב שהיה מזוקק מכל חטא, וכן היתה שרה אמנו כמו חיה, ולכן שאול שהיה משכמו ומעלה

היינו משום שלא טעם טעם חטא – ככן שנה, אבל בדורות האחרונים בטל ענין זה מרוב העולם ורק נשאר אצל יחידי סגולה, וזה נתכנה בחז"ל בתור שפירי ירושלים, קרתא דשופריא, ועיי"ש שביאר עיי"ז הסיפור הנפלא עם ר"א בר"ש תענית כ' א' שאמר לאדם מכוער כמה מכוער אתה, ואמר לו לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית, וביאר שמכיון שבא מבית רבו והיה במדרגה רוחנית גדולה היתה דעתו גסה עליו וחשב שיכול להשיג את מדרגת האדם הפנימית ע"י שיסתכל בחיצוניותו, ומכיון שראה שהוא מכוער, חשב שזה מראה על כיצור רוחני והוכיח אותו, ועיי"ז ענה לו שבדורות האחרונים שוב אי אפשר להכיר פנימיות האדם ע"י ההסתכלות החיצונית, ועיי"ש.¹

והנה בריש וישב אלה תולדות יעקב יוסף, וברש"י [פ"ב] תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף כו' ושהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו וכו', ורש"י כופל הדברים בפסוק הבא [פ"ג] – כי בן זקונים הוא לו, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, ותמוה שיכפול רש"י אותו דבר פעמים ובפרט שזה לא נראה כדבר נחוץ או חיוני להבנת המקראות, אבל מוכח עכ"פ שבאופן פיזי במראהו החיצוני היה יוסף דומה ליעקב, ונראה הביאור לפ"ז שכל מהותו וקדושתו וגדלותו של יעקב היה חי במציאותו של יוסף, כל מה שלמד יעקב משם ועבר מסר ליוסף, כלומר יעקב מסר את כל עצמו, את כל מה שהיה יעקב הוא מסר ליוסף, יוסף נהיה לחתיכת יעקב, ואפילו באופן פיזי הוא היה דומה לו, ומכיון שיעקב היה מעין שופרי דאדה"ר, והיינו בלא חטא, והיינו שהחיצוניות נשקפת בפנימיות. ונמצא שהמסתכל בפני יוסף ראה את פני יעקב, וכן להיפך.

ונראה לפ"ז לבאר מאמרם הידוע בגמרא סוטה ל"ו ב' שהביא רש"י שכאשר פיתתה אותו אשת פוטיפר כמעט נכשל לעשות צרכיו עמה אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו, אלא אומר רש"י בשם חז"ל שנראית לו דמות דיוקנו של אביו [ורש"י כופל פירוש זה גם בפרשת ויחי [מט סוף פסוק כו] עה"פ ותשב באיתן קשתו גו' מידי אביר יעקב], ובלשון הגמ' כתוב באותה שעה באתה דמות דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, ובתוס' שם הביאו בשם ר"מ הדרשן לפרש דמכיון דכתיב ואין איש מאנשי הבית שם בבית, בהכרח שהיה שם אדם אחר והיינו דמות דיוקנו של אביו, והקשו

1. ולפי דבריו מובן מה שאנו משבחים את הקב"ה בכינויים כאלו כמו דודי צח ואדום וגו' וכל התיאורים שבשיר השירים שקאי על הקב"ה, וכן בפזמון לחי העולמים אנו משבחים את הנוי וכן את ההדר, וזה כנראה מדת תפארת של הקב"ה, כלומר שמכיון שהוא קל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, ממילא אנו מתארים את זה בתיאורים של נוי ויופי. וכמו כן הכהנים נצטוו ללבוש הבגדים לשם ולתפארת, שבמקום שאין חטא יש יופי והדר, ודו"ק.

ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון² ותירצו ושמה מדכתיב בבית דמשמע בבית לא אבל בחלון היה, עיי"ש, והדוחק מבואר, ועיין במהרש"א. וי"א שהדמות נראית לו ע"י מלאך. אבל לפמש"כ י"ל הכוונה שהסתכל יוסף בחלון, והחלון הזה שיקף את דמותו, שהרי החלון עשוי מזכוכית שקופה שאפשר לראות את האדם כמו מראה, וכאשר השקיף בחלון וראה את דמות עצמו – פתאום הוא ראה את דמותו של אביו, שהרי הוא נראה כמו אביו, וכאשר נזכר באביו נזכר שהוא לא עבד ההולך לזנות עם אשת אדוניו אלא הוא בן יעקב שהוא בן יצחק שהוא בן של אברהם שעתידי הוא להכתב על אבני האפוד ואם הוא יחטא אז ימחה שמו כדאיתא בגמ', ואם הוא רוצה להשאר במדרגה כזו עליו לעמוד כנגד יצה"ר, כי אם יכשל אז ממילא שוב הוא לא יהיה בדמות דיוקנו של אביו. ולפ"ז דיוקנו נגזר מלשון זיו איקונין, והיינו הך, שזה מה שהנחיל יעקב ביוסף, ואולי מחמת כן כפל רש"י ענין זה בתחלת הפרשה, משום שזה מה שהציל את יוסף בדרכו לחטא ולולא זה היה אובד במלחמתו נגד היצה"ר.

והנה י"ל לפ"ז עוד חידוש גדול, שהרי על הפסוק הנ"ל שויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה פירש"י שהיה אוכל ושותה ומסלסל בשערו, ובפשטות זה דבר שלילי, שהרי אמר לו הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל, אבל תמוה מאד שתזלזל התורה ביוסף מיד קודם הפרשה שבה הראה את גודל מעלתו ומסירות נפשו למען צניעות וקדושה, יסוד יוסף סמל הקדושה, ובאמת שאר הראשונים לא פירשו כן אלא שאין זה אלא הקדמה מדוע נשאה אשת אדוניו את עיניה אל יוסף, אבל לדעת רש"י יש כאן בקורת על יוסף. אבל י"ל שכוונת יוסף בזה היתה להראות שעדיין רוחניותו שלמה ואינה נפגמה, שעדיין יפה הוא כמו שהיה כשהיה עם יעקב, ומכיון שהיופי החיצוני מסמל את היופי הפנימי, ממילא עליו לסלסל בשערו, וע"ז אמר לו הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, כלומר הרי אבל אסור בתספורת, וזה דין דאורייתא, והרי הכתוב אומר על יעקב ויקרע יעקב שמלותיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים, הרי שהיה שרוי באבלות חיצונית, ובודאי שמר דיני אבלות, הרי שנפגם באופן ארעי השופריה דיעקב אבינו, ממילא היתה תביעה עליו, כלומר שהוא היה צריך לשקף את יעקב, אבל לא יותר מיעקב, ואם יעקב מתאבל אז היה ליוסף להתאבל. ואולי בזה טענה טענה אשת פוטיפר, דבאמת פלא להבין הרי היא ביקשה את יוסף יום יום לזנות, ולפי הראב"ע זה לקח שנה תמימה, וכל יום הוא ממאן,

ומדוע היא חוזרת ומבקשת, הלא זה לא מובן לכאורה? אבל אפשר לפ"ז שהיא לא הבינה את יוסף, שמכיון שראתה שיוסף מסלסל בשערו, טענה בזה וחשבה שכוונתו לזנות, ואם היא תבקש אותו בטח הוא יסכים, אבל זה משום שהיא לא הבינה את היסוד שהנוי החיצוני משקף את הנוי הפנימי, ואם הוא יפה בחוץ אדרבה זה סימן שרוחניותו לא נפגמה והוא ימאן אותה, אבל היא לא הבינה את זה ולכן דברה אל יוסף יום יום משום שהבינה ממנו שהוא מרמז לה את רצונה בדוקא משום שהוא סלסל בשערו, אבל זה משום שהיא לא הסכינה להבין את בריאת האדם בתכלית הבריאה, איך שהאדם הרוחני הוא שלם גם בחיצוניותו, וא"כ אדרבה סלסולו היה בשביל לחזק את עצמו שאכן כן הוא בפנימיותו.

והנה כל הנ"ל מובן היטב בימים כתקונם, כאשר היה יוסף יושב ולומד תורה אצל יעקב ומתחזק בעבודתו, שאז היה נראה יוסף כמו יעקב, שופריה דיעקב, אבל לאחר עשרים ושנים שנה שיעקב אינו לומד תורה עם יוסף, הוא נותק ממנו באכזריות והיה כבר הרבה שנים בגלות מצרים, עם כל מיני תאוות ונסיונות ומה שהיה בבית הסוהר ומה שהיה מלך במדינה היותר טמאה בעולם, וזמן גדול כזה של פירוד ושל ניתוק יכול לעקור ולהשריש את הרוחניות מהאדם, ולכן השאלה הראשונה ששאל יוסף את אחיו העוד אבי חי, כלומר האם אבי עדיין חי בתוכי, האם עדיין אפשר להסתכל על פני ולראות את אבא או שמא נשתניתי כל כך עד שאי אפשר להכיר בי שאני בנו של יעקב, ואנו יודעים שבאמת הוא לא נשתנה כ"כ אלא שרק גידל זקן שלכן לא הכירוהו, ובאמת האחים לא השיבו לו על שאלה זו כי נבהלו מפניו, כי עכשיו שגילה להם מי הוא הם ראו שהוא בנו של יעקב על ידי ההסתכלות בפנים שלו, הפנים עדיין היו פנים של קדושה, הפנים עדיין היו הפנים של יעקב, אף שמקדם לא הסכימו להכיר את זה. ואמנם לא מצינו שהאחים ענו לו על שאלה זו!

ולכן כמה שבועות לאחר זה, כאשר נפגשו יעקב ויוסף לאחר כ"ב שנה בגשן, אז הדבר הראשון שיוסף עושה הוא "וירא אליו", פירש"י יוסף נראה אל אביו, הראה את עצמו ליעקב, כלומר הוא רצה לראות אם יעקב יכול לראות בפנים שלו שהוא עדיין יוסף, שיש בו עדיין צורת יעקב, והיינו שהוא לא רצה רק שאביו יכיר אותו בתור בנו, אלא בתור בנו שיש בו דמות דיוקנו של יעקב, ולכן כאשר ראה יעקב את יוסף וראה שעדיין אפשר לראות בו את דמות דיוקנו, לכן אמר "אמותה הפעם אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי",

2. וראיתי במעין בית השואבה שיש גורסים "בחלום", כי ענין החלון תמוה, אבל בחלום ג"כ תמוה, דהרי בא לעשות צרכיו עמה "ובאותה שעה" באתה דיוקנו של אביו, א"כ הרי בהכרח שלא היה חולם אז, וי"ל. אבל לא מצאתי גירסא זו במקורות.

כלומר זה התשובה על שאלתו "העוד אבי חי", וע"ז עונה לו יעקב: כי עודך חי, לא כתוב אמותה הפעם כי ראיתי כי עודך חי, אלא ראיתי את פניך כי עודך חי, אפשר לראות בהפנים שלך שאתה חי, עוד אבי חי! ובאמת זה הטעם העיקרי שלא נשק אותו, שהרי במסכת כלה פרק ג' [ובמס' ד"א, הובא בשערי אורה ח"א דף פא] הובא בזה"ל: העבר רצונך מפני רצון שמים שכן מצינו ביעקב שלא נשק ליוסף. ובגמ': אמאי לא נשק ליה, סבר דילמא אידי דגלה אטעיניה נשי אגב שופריה דכתיב וירא אליו ויפול עלצואריו עוד, איהו בעי למינשקיה ולא שבקיה, הרי מפורש שיעקב לא נפל על צוארי יוסף משום שחשש לנשק אותו משום שלא ידע אם הוא ראוי לנשיקה דשמא נכשל בעריות, שאפשר שטימא את עצמו במצרים ושוב אינו נחשב לבנו. וזה הפשט שהוא קרא את שמע, ששמע זה מסירות נפש של היהודי למען שמו יתברך, וזה היה יעקב צריך לעצור בעצמו שלא לנשק אותו, ולכן בכדי לעצור את עצמו אמר ק"ש – ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך – אפילו הוא נוטל את נפשך, שאם לא היה רואה את הפנים שלו אצל יוסף, לא היה יכול לומר אמותה הפעם, אלא היה צריך לעבוד על יוסף ולהחזירו למדרגה שהיה בה מקודם, אבל מכיון שיוסף לא חטא, ממילא הושלמה תפקידו בעוה"ז ויכול למות.

ולכן בפרשת ויחי כאשר ראה יעקב את מנשה ואפרים במצרים, כתוב מקודם וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, ופירש"י מהיכן יצאו אלו שאינו ראויין לברכה, והיינו שמיד כאשר ראה יעקב אותם לא ראה את הפנים של יוסף, הוא ראה בנים שהושפעו קצת מטומאת מצרים, וברש"י שראה שיצאו ממנו רשעים, אבל אח"כ כשהתפלל יוסף ובקש רחמים על הדבר אז שוב הגיש אותם אליו וחזק אותם וראה אותם שהם באמת ראויים לברכה, ולכן אמר יעקב ליוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה לי אלקים גם את זרעך, והיינו שלא חשבתי שאראה את פניך, כלומר את הדיוקנין, את הזיו האיקונין, קלסתר פנים שלי בפניך, אבל עכשיו זכיתי לראות גם את הפנים האלה אצל זרעך, ולכן ויברכם ביום ההוא לאמר כך יברך ישראל ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וגו'.

ולכן בסוף חייו כאשר הגיע הזמן לברך את יוסף הוא אומר בן פרת יוסף בין פרת עלי עין, ופירש"י בן פרת עלי עין חנו נטוי על העין הרואה אותו, כלומר אם מסתכלים היטב היטב רואים את החן, צריכים לראות את זה, וזה מה שהגיע יוסף כאשר הוא נראה אל אביו. והרמב"ן שם לשיטתו באמת ממאן בפירוש רש"י ומבאר שבן פרת זה מלשון פוריה, אבל לרש"י זה ביאור כל הענין.